

ВЕРЕМЕШКО С.І., доктор сільськогосподарських наук, професор,
КУЧЕРОВА А.В., старший викладач, Національний університет водного господарства та природокористування,
ДОЛЖЕНЧУК В.І., директор,
ЧЕЧЕЛЮК Н.Г., завідувач відділу,
КІР'ЯНЧУК К.І., провідний агрохімік,
МУЗИКА В.І., провідний агрохімік (Рівненський обласний державний проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів та якості продукції)

ДИНАМІКА АГРОХІМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ КОМПОСТІВ НА ОСНОВІ ОСАДІВ СТІЧНИХ ВОД ЗА СТАДІЯМИ КОМПОСТУВАННЯ

Наведено результати досліджень динаміки агрохімічних показників компостів різного компонентного складу на основі осадів стічних вод за стадіями компостування.

The results of investigation as for dynamics of agrochemical indexes in different composition composts on the sewage sludge basis.

Аналізуючи сучасний стан застосування органічних добрив, слід зазначити, що за останні 10-15 років загальна їх кількість скоротилася в 3-4 рази і за середньостатистичними даними, на сьогодні, їх вносять не більше 3-4 тонн на гектар [1].

Проблему поповнення ґрунту органічною речовиною при недостатньому виробництві традиційних органічних добрив можна вирішити за рахунок застосування компостів на основі осадів стічних вод. В Україні для зневоднення і зберігання осадів здебільшого використовують великі мулові площадки, розташовані навколо міст. У результаті відсутності утилізації об'єми осадів з року в рік зростають (для України щорічно близько 40 млн. тонн), що створює реальну загрозу забруднення навколишнього середовища. При відсутності механічного зневоднення щорічна потреба в мулових картах для розміщення осаду, що утворюється в Україні складає 120 га на рік [2]. Компостування ж осадів стічних вод з органічними і мінеральними наповнювачами є ефективним способом покращення санітарно-гігієнічного стану і одержання добрива з достатньо високими агрохімічними якостями. Компостування – це екзотермічний процес біологічного окислення, у

якому органічна речовина піддається аеробній деструкції змішаною популяцією мікроорганізмів в умовах певної температури і вологості [3]. У сучасних умовах реальним способом підготовки осадів стічних вод до використання в якості добрив у сільському господарстві слід вважати зневоднення на мулових картах із наступним компостуванням з різними органічними наповнювачами. Цей метод може бути широко застосованим внаслідок простоти технології і відносно незначних капітальних витрат.

Метою досліджень є вивчення динаміки агрохімічних показників компостів різного компонентного складу на основі осадів стічних вод за стадіями компостування. Компости виготовлялися на відкритих площадках і зберігалися у буртах. Досліджувались 4 види компостів: компост № 1 (осад + торф), компост № 2 (осад + торф + мергель), компост № 3 (осад + тирса + мергель), компост № 4 (осад + солома + мергель). Компостування різних видів органічних відходів має свої особливості, тому для контролю якості вихідних компонентів, процесу компостування і встановлення поживної цінності компостів, була реалізована програма аналізів у вихідних компонентах, компостних

сумішах: після закладки буртів, через 30 днів після закладки буртів і в готових компостах.

У відібраних зразках у 3-разовій повторності визначались: вологість, зольність, вміст органічної речовини, $pH_{\text{сол.}}$, загальні та рухомі форми поживних елементів, валові форми важких металів, бактерії групи кишкової палички за методиками, передбаченими нормативними документами на проведення цих досліджень.

Хімічний елементний склад компостів визначається в основному вихідними компонентами. На відміну від хімічного складу компосту його фізико-хімічні, фізичні та біохімічні властивості значною мірою залежать від умов протікання компостування і його закінченості. Таким чином, якість кінцевого продукту визначатиметься як початковим складом і властивостями сировини для компостування, так і умовами протікання процесу.

Згідно з отриманими даними (таблиця 1) компости мають досить високий вміст поживних елементів, особливо азоту та фосфору. Вміст загального азоту складає 0,79-1,09 %; загального фосфору – 0,68-0,92 %; загального калію – 0,12-0,25 %. У процесі компостування відбувається накопичення валового азоту в компостах № 1 і № 2, де його вміст збільшився на 38 % і 16 % відповідно, а в компостах № 3 і № 4 зменшився на 17 % і 22 % відповідно. Щодо динаміки загального фосфору слід зазначити, що його вміст збільшується на 5-21 %, а калію знижується по всіх видах компостів. У цілому ж вміст загальних форм поживних елементів у компостах нижчий, ніж в осадах стічних вод, взятих для компостування. Слід зазначити, що значно збільшилися рухомі форми азоту в компостах

№ 1 і № 2 і зменшилися в компостах № 3 і № 4, у той час, як вміст рухомого фосфору збільшився в усіх компостах. Вміст рухомого калію в компостах № 1 і № 2 зростає, а в компостах № 3 і № 4 залишається майже незмінним.

У процесі компостування спостерігається динаміка збільшення нітратного азоту по стадіях у компостах № 1 і № 2 з 11,2 мг/100 г ґрунту до 41,0 мг/100 г ґрунту і з 10,0 мг/100 г ґрунту до 34,7 мг/100 г ґрунту відповідно. Накопичення нітратного азоту відбувається за рахунок більш швидкої мінералізації компонентів цих компостів. У компостах № 3 і № 4 відбувається зниження вмісту нітратного азоту, що пов'язано з виливом азоту на життєдіяльність мікроорганізмів, що розкладають тирсу і солому.

Таким чином, компостування осадів стічних вод з органічними і мінеральними наповнювачами дає можливість отримати в результаті добрива високої якості. Біохімічні процеси розкладу і трансформації органічної речовини спостерігалися в усіх закладених буртах. По закінченню компостування отримані компости на основі осадів стічних вод з додаванням торфу, тирси являли собою розсипчасту пухку масу, що не мала неприємного запаху, в компості з використанням соломи простежувались неповністю розкладені частки соломи. Всі компости трьохмісячного строку зрілості не мали негативного впливу на пророщування рослин. Співвідношення вуглецю до азоту в усіх компостах зберігалось в сприятливих для біологічних процесів інтервалах і складало в середньому 21:1. Щодо концентрації важких металів можна констатувати, що в цілому їх вміст у компостах порівняно з осадом дещо зменшився.

ЛІТЕРАТУРА

1. Марченко В.В., Опально В.Г. Виробництво і використання компостів при вирощуванні польових культур // *Агроном.* – 2007. – № 4. – С. 124-127.
2. Коцарь Е.М., Диренко А.А. Технологии и оборудование для переработки и утилизации осадков промышленных и коммунальных сточных вод // *Праці Інституту електродинаміки Національної академії наук України, спец. випуск.* – 2005. – С. 115-118.
3. Towers W., Horne P. Sewage sludge recycling to agricultural land: the environmental scientist's perspective // *Water and Environ. Manag.* – 1997. – Vol. 11, № 2. – P. 126-132.